

ARHIVA +

Povijest i nevolje sa školovanjem Roma

Silvana Perica

sri, 20/08/2025 - 15:42

Prizor iz dokumentarnog filma "Romi Sivnije" iz 1988. godine
Foto: Youtube.com

Tko zna bi li Šaban Bajramović postao najveća zvijezda romske glazbe, da nije zbog djevojke dezertirao iz JNA i bio osuđen na Goli otok. Drugima strašan kazamat, Šabanu je donio novi život. Tamo je naučio čitati, pisati, svirati, pjevati i skladati, osnovao je orkestar, izvodio jazz i blues i do kraja života izdao 20 albuma i napisao 650 pjesama, navodi se u monografiji o poznatim Romima „Tragovima romske kulture“.

Tko zna koliko romskih talenata ostaje neostvareno, jer se ne mogu školovati, a roditelji očekuju da već sa 10 ili 12 godina doprinose kućnom budžetu obitelji koje većinom žive na nevjerovatno niskom standardu za europsku Hrvatsku, mnogi čak i bez zdravstvenog osiguranja. Romi kao da su sa sobom iz Indije u Europu donijeli kastinski sustav, u kojem su oni u europskim zemljama praktično pripadnici najniže kaste, nedodirljivi.

Severina Lajtman, koja glumi u seriji „Sram“, isticala je kako bi voljela da uz njezino ime u medijima nije prva odrednica – Romkinja. A i ona potječe iz brojne obitelji i uspjela se školovati zahvaljujući stipendiji iz privatnog fonda.

- Stipendija je jako bitan faktor, jako velika pomoć Romima. Nije to samo džeparac, nego se onda može kupiti laptop ili tablet, može se

kupiti odjeća i obuća, ali to je i pomoć roditeljima - objašnjavao je Ramiz Ajdin, osnivač udruge Perspektiva, koja radi na nizu projekata za afirmaciju i pomoć Romima.

U Hrvatskoj po posljednjem popisu stanovništva 2021. godine živi 17.980 Roma, najviše u Međimurju, 6954. U Međimurju žive Romi Bajaši, koji su doselili u 19. stoljeću iz Rumunjske, gdje su stoljećima bili robovi. Oni govore bajaškim jezikom, dijalektom rumunjskoga, i u Međimurju su preživjeli 2. svjetski rat jer Međimurje nije bilo dio Nezavisne Države Hrvatske. U Jasenovcu je likvidirano više od 16 tisuća Roma, a mnogi autori ističu kako je NDH bila okrutnija nego što je očekivano od nacističke suradnice.

Procjenjuje se kako u Hrvatskoj danas živi oko 30 do 40 tisuća Roma, od toga najviše u međimurskim romskim naseljima, oko 10 do 15 tisuća. Međutim, romska naselja u Međimurju ne rastu brzinom koju im daje visok prirodni prirast, nego nešto sporije, otkrio je Hrvoje Šlezak, geograf s Učiteljskog fakulteta koji se već dugo bavi Romima. Mladi Romi se, pretpostavlja se, ipak iseljavaju iz getoiziranih, krajnje siromašnih naselja i dolaze u gradove. U Zagrebu je udruga Perspektiva s gradom Zagrebom dogovorila 30 radnih mjesta za Rome u Zagrebačkom holdingu, a očekuje se da će radnih mjesta za njih biti i u Zrinjvcu i drugim komunalnim poduzećima.

U Zagrebu sa svojih petero djece ovih dana skuplja boce i prosi mlada Romkinja. Ali, ne žive u romskom naselju nego su podstanari u nekoj ulici na rubu grada, čini se na pola puta do uključivanja u društvo. Dječji doplatak joj, kaže, dostaje za najam i režije, za ostalo mora nekako zaraditi. Njezin sin od kojih 8 ili 9 godina šarmira osmijehom i također prosi. Hoće li sinčić ipak uspjeti poći drugim putem, teško je reći. Otac ove obitelji živi svojim životom, ne prihvaćajući brigu o djeci, uostalom kao ni neki Hrvati. I kad neku Romkinju ubije partner, razlikuje se od hrvatske žrtve najviše po broju djece. Romkinja koja je izgubila život od ruke partnera prije nekoliko godina do svoje 34. godine rodila je devetoro djece.

Povijest obiluje okrutnim postupcima prema Romima, koji su kulminirali za vrijeme nacista. Povijesni pregled naveden je prema knjizi „Romi u Europi“. U Španjolskoj se tako 1499. godine Ciganima naređivalo da pronađu zanat i majstora koji će ih podučiti, zabranjivalo im se putovanje u grupama, lućanje bez stalnog zaposlenja. Cilj je bio da odbace sve što ih čini drukčijima, s brojnim kaznama, kao što su rad u rudnicima žive ili na galijama.

I tako sve do 1783. godine, kad kralj Karlo III zabranjuje Romima da govore svojim jezikom, da nose svoju odjeću i lutaju. Austrijska carica Marija Terezija i njezin nasljednik Josip II donijeli su niz okrutnih propisa, Romi se čak nisu smjeli međusobno ženiti, morali su prodati kola i konje, zapali su praktično u ropstvo, jer su dobili komad zemlje s kojega nisu smjeli otići bez pismenog dopuštenja, oduzimana su im djeca, a ako bi govorili romskim jezikom, prijetilo im je bičevanje. Jasno, nisu svi prekršitelji bili uhvaćeni i kažnjeni, ali prijetnja je bila stvarna. Oduzimanje djece bilo je česta mjera u Finskoj i Španjolskoj, a u Švicarskoj je 1926. godine filantropsko društvo Pro Juventute počelo s oduzimanjem djece Romima, smještanjem u druge obitelji, sterilizacijom djevojčica, nadahnuto praksom dr. Roberta Rittera, teoretičara nacističke genetika. Takva praksa kao „spašavanje djece s ceste“ prestala je tek 1976. godine, kad je zatvoren odjel za „djecu s ceste“, koji je inače uživao potporu socijalnih ustanova i ustanova za posvajanje djece, navodi se u spomenutoj knjizi.

Djeca su očito u fokusu interesa za Rome već dugo. S lošim iskustvom, nije čudno što Romi „doživljavaju školu kao neku vrstu hobotnice putem koje birokracija pokušava asimilirati njihovu djecu“, kao piše Liegeois, ističući kako se roditelji boje da bi se njihova djeca u školi mogla konformirati, reformirati ili deformirati.

Puno se danas govori i čini na školovanju romske djece, ali pitanje je hoće li dijete koje završi neku školu imati izgleda da dobije posao ili se mora vratiti skupljanju starog željeza, prošnjji, pa i krađama ako nema druge. U nas romska djeca mahom pohađaju osnovnu školu, ali je često ne završavaju. I praktično prestaju postojati za sustav. Pa kad tržišna inspekcija otkrije neki prekršaj romskih trgovaca ili zanatlija, ne može ih kazniti, jer nemaju ni primanja ni račun u banci.

„Iako, s jedne strane, obrazovna sredstva mogu pomoći mladima da se prilagode svijetu oko sebe, i da se, po potrebi, štite od njega, s druge strane postoji opasnost da djeca izađu iz škole bez vlastitih korijena i nesposobna da se osamostale u drugoj sredini“, piše Liegeois. Škola za Rome tako može biti put u drugačiji i bogatiji život, ali za to nema jamstva, diskriminacija je još prevelika i mogli bi biti posljednji koji će dobiti posao i prvi koji će dobiti otkaz.

Još je jedna nevolja na vratu mladih Roma, ona koja proizlazi iz odnosa unutar romske zajednice. Kristian Novak, autor romana „Ciganin, ali najljepši“ pisao je o tome 2016. Kaže kako se standard neromskog stanovništva povećao, ali se standard Roma u prosjeku pogoršao.

„No, isto tako snažna su raslojavanja unutar romskih zajednica, posljedica čega je kamatarenje, dužničko ropstvo i niz problema koji proizlaze iz tog spleta“, napisao je Novak za romski portal RNV, navodeći kako je o tome dobio detaljne izvještaje od svojih ispitanika.

Jedan drugi književnik, Austrijanac Karl-Markus Gauss, koji će ovih dana gostovati u Zagrebu na Festivalu svjetske književnosti, upoznao je iznutra romsku zajednicu u Slovačkoj. Komunistička vlast proglasila je Rome ravnopravnim socijalističkim građanima, nije ih se smjelo zlostavljati i neke skupine Roma našle su posao u industriji, djeca su im mogla ići u školu, čak i studirati. „Time bi, dakako, većinom prestali biti Romi“, piše Gauss. Romska naselja sravnjena su sa zemljom, Romi su poslani u industrijska središta, u proleterska naselja, razdvajalo se klanove koji su stoljećima Romima značili zaštitu.

Zanimanja koja su im nekad osiguravala miran život, više nisu bila potrebna, kao ni u drugim zemljama, više nitko nije iščekivao kovače, kotlokrpe, lončare. Sredinom sedamdesetih vlasti su krenule u obračun s romskom plodnošću, jer Roma je bilo više nego ikad, mnogi su bili bolesni, a istodobno i „zastrašujuće plodni“. Romske žene koje su dospjele u bolnicu protiv njihove volje se steriliziralo, čak su ih i novčanom nagradom mamili na sterilizaciju, tvrdeći da sterilizacija traje nekoliko godina.

Romi u Slovačkoj tako žive u slumovima, potpuno izolirani od društva zaboravili su ono što su znali. Jedan od tih slumova je i Svinija u koju zalazi Martina Temkovitzova, humanitarka koja se bavi Romima. Ovako je Gaussu objasnila stanje u Sviniji: „Moraš znati da su oni sve zaboravili, doista su zaboravili sve što spada u život.“ Jednom prilikom u Sviniju su humanitarci dopremili žive kokoši, vjerujući da će ih stanovnici početi uzgajati. Drugi dan, sve kokoši su bile mrtve, neke pojedene, druge bačene psima. „Više nisu znali ni da kokoši daju jaja, ni kako ih uzgajati“. Život u takvom siromaštvu i potpunoj izolaciji očito ostavlja strašne posljedice. Može li ih školovanje Roma popraviti?

Članak je prvi u serijalu "Školovanje Roma - između knjige i starog željeza" podržan u sklopu projekta poticanja novinarske izvrsnosti Agencije za elektroničke medije

najnovije

uto, 25/11/2025 - 10:58

Prošle godine u osnovnim školama 5.363 romske djece

pon, 24/11/2025 - 09:08

Neka bude borba neprestana

čet, 20/11/2025 - 09:18

Kako smo se na Dan sjećanja prisjetili i davno umrlog Vjesnika

sri, 19/11/2025 - 11:02

Ubijte glasnika

sri, 19/11/2025 - 00:06

Kako gradonačelnik Tomašević obmanjuje javnost o spašavanju grada

pet, 14/11/2025 - 15:02

Ekstremna ljevica: Kriva je!

čet, 13/11/2025 - 09:31

Studentski bunt 2009 – politička subjektivizacija jedne generacije

sri, 12/11/2025 - 19:42

HND najavio prosvjede zbog napada na novinare

uto, 11/11/2025 - 11:52

Groteskna hipokrizija: nisu problem proustaške prijetnje maskiranih crnokošuljaša, nego manjinske manifestacije koje crnokošuljaši žele zabraniti

pon, 10/11/2025 - 15:56

Deklaracija o Domovinskom ratu: Potpisujemo!

[Impressum](#)

Forum.tm | Nakladnik: neprofitna udruga Dom kulture Zagreb | Adresa:
Nova cesta 115,

10000 Zagreb | email: domkulturezagreb@gmail.com | Uredništvo: Dom
kulture Zagreb

TKO? Neprofitna udruga Dom kulture **ŠTO?** Forum.tm, prostor za

slobodne ljude i one koji to žele postati **KADA?** Jučer, danas, sutra

GDJE? www.forum.tm ** ZAŠTO?** Da bi stvari bile jasnije